

Gaál Gábor a Korunk-ról

A KORUNK ÉVEINEK MARGÓJÁRA — EZERKILENC SZÁZHARMINCNYOLC

Eleinte, amikor Erdély legjobb olvasórétege segítségével megindult, azzal a káprázattal lépett a magyar írás sodrába, hogy a legjobban úgy tájékozott és tudatosíthat, ha keresztmetszetét adja az időnek. A lap amaz idilli, első éveit ezek, amikor a legélesebb ellentmondások megfértek az oldalain, mint ahogy akkor Európa jó részében, főleg Közép-Európában, amely mindig leginkább érdekelt bennünket, az ellentétek is burkoltabban jelentkeztek. A háború utáni felocsúdás évei voltak ezek, amikor az értelmiségit főleg a lét tarkaságának, sokféleségének seregszemléje inspirálta. 1928—29-ben azonban az idő erőinek álarcosbáljáról lehullottak a maszkok. A keresztmetszet-szemlélet vállalhatatlan iróniává lett. A jó értelmiségi számára — emlékezzenek vissza — életkötelesség lett a döntés az elfogadható és elfogadhatatlan, az igen és a nem, a jó és a rossz között. Az idő parancsa s az olvasó, az önök igénye volt ez, s a *Korunk* hasábjaira bevonult a bemutatás helyett a bírálattal, az irónia helyett a pátosz, a játékos keresztmetszet helyett a következetes és irányt szabó rendszer.

*

Sohasem állítottuk, hogy a lap hiánytalanul töltötte be feladatát, de számos munkatárssal együtt ez volt életünk egyetlen tartalma. Mindig láttuk, mi hiányzik a lapból. Mindig láttuk, mi kellett volna még hogy legyen egy-egy friss számban, még akkor is, amikor látszólag a legtöbbet adtuk. Mindig tudtuk, melyik megjelent cikk lehetett volna helyesebb, jobb, s a legtöbbször még az elfogadható érv sem volt vigasz számunkra. Az sem volt megnyugtató, hogy végül is vidéken jelenünk meg, s a *Korunk* szerkesztősege csak levelekkel érintkezik a világ minden táján élő munkatársakkal. Mindig tudtuk, hogy a megírás kultúráját, könnyedségét, hajlékonyságát, formásságát illetően is akad kivetnivaló. De elsősorban az ismeret, az átvilágítás s a tudatosítás volt a célunk. Az ismeret és nem a szépség, a szerkezeti összefüggés és nem a lineáris felszín.

*

Mi minden volt itt! Ki minden írt ide! Ha összeállítanám önök előtt a *Korunk* minden valahai munkatársainak névsorát, s megmondanám, kik voltak itt nálunk, és mik lettek például mára, úgy ezzel egyedül ki lehetne fejezni maradék nélkül a legújabb kori kelet-közép-európai tudat egész mozgását. Kiderülne, kik kezdték itt, kik maradtak velünk, kiket vitt el a pálfordulás, kiadói tőke, megtorpanás, halál. Ne tagadjuk: csapatostul mentek át a lapon. Számosan hagytak cserben, illetve: számosakat nem követtünk mi. S ha ez negatívum: csapatostul ragyogtak fel itt először és ragyognak ma is, és ha sokan változtak is el titkon és lassan, észrevétlenül, úgy, hogy egyszer csak már nem válaszoltak leveleinkre, valójában ilyenkor éreztük a legtudatosabban a magunk lapjain a történelem konkrét járását.

A KORUNK ÉVEINEK MARGÓJÁRA — EZERKILENC SZÁZHARMINCKILENC

Mi történik ma? — kérdeztük. A nagy élményben, amelyben ma idő az idő — mi folyik és miért? A *Korunk*, ha összeveszem valamennyi eddigi évfolyamát, annyi elmélkedés, tisztázás és elmemunka után elérkezett — mondom így — a férfikorához. Mindaz, amit eddig tett, csupán előtanulmány. A munkatárs és olvasó, aki eddig velünk haladt, tekintse iskolának az eddigieket. Hasonlással élve — szellemiekben! — most a gyakorlat következik. Napjainkban az európai történelem elérkezett eddigi feszültsége tetőfokára. Ez a pillanat az a széles időben, amit a dramaturgia nyelvén

drámai helyzetnek neveznek. Számunkra, akiket mindig a világ történeti, társadalmi mozgásának szellemi vetülete érdekelt, nem kérdéses ennek a drámai, de mondhatom így is: tragikus helyzetnek az értelme.

*

Költőinkre, elbeszélőinkre tartozzék kiírni, kiénekelni azt az érzületet, mely a militáns humanizmust fűti! Ha a lap munkatársai megkérdik, melyik művészi színvonalon jelentkező irodalom ma az időszerű szépirodalom, azt felelem: az az irodalom, amelynek millió tárgyi és formai változatában a militáns humanizmus a formáló elv, melynek belső világát a mi lelki ellenállásunk feszíti, amelyik a művészet formáiban tiltakozik és felemel, s amelyikben az az erő és tisztaság jelentkezik, ami 1789 legjobb eszményeiből sugárzik.

A KORUNK ÉVEINEK MARGÓJÁRA — EZERKILENC SZÁZNEGYVEN

Mondhatnám: munkatársak és olvasók gyönyörű varázslata volt az, hogy évről évre, hónapról hónapra összeállt a *Korunk* egy száma, szerény jelképként a roppant időről az olvasók és munkatársak felé. Mert a lap mindig így, közösen, az olvasók és munkatársak asszisztenciájával készült, miért is állandó ellenőrzés alatt álltunk: a munkatársak és az olvasók szeme és szava, a mindenkori társadalmi-történeti időlélmény ítélőszéke előtt.

*

Minden téren a döntésre készülő idő jegyeit, a nagy világtörténelmi munka nyomait, az idő legújdonabb tusáira nyitó jelentéseket, értelmeket kerestük. Tizen-nég teljes esztendő után ma nyugodtan mondhatjuk: tessék visszalapozni évfolyamainkban — ez a programunk. S ha megfigyelik: programunkban, az ezer és ezer, sok ezer, tizenötezer, húszezer oldalon sorakozó szövegeinkben mindig a világtörténelmi célzataiban eleven időt állítottuk meg, hogy a célszatok kiemelésén, felmutatásán, tisztázásán át értsük és megértsük a világtörténelem munkáját.

